

The dialectic of identity and belonging to the literature of the Jews of Iraq in Israel.

Dr. Fikry Jawad Alhasnawi

University of kufa. Faculty of postgraduate

Abstract:

The Israeli writers of Iraqi origin were very interested in the issue of identity and belonging, and they wrote literature that embodies the strong relationship in one way or another in Iraq where their birthplace or the birthplace of their parents. It is possible to say that in many of their literary productions there are features of the problem of belonging in the annulment of their stories, which remained clinging to their original homeland, and suffered from the dispersion of identity and identity.

This research will discuss the issue of identity problem and the crisis of belonging in selected models of the literature of Iraqi Jews in Israel, selecting examples of some of the literary arts in the field of prose such as novel, story and short story, which were issued at different times. They are more than one generation. Who was born in Iraq as a story (a storm between the palm trees 1975) of the writer Sami Michael, and the novel Elie Amir (Farewell Baghdad 1992) and the short story (how sat Baghdad 2008) for Almaoj Baheer. This study tries to examine the issue of the Iraqi Jewish writer's belonging to the land of his fathers and grandfathers and how the past influenced the thought of the writer, which is also fed by political and historical influences that can not be ignored. This research analyzes these literary works and uses a variety of Hebrew sources that are concerned with modern Hebrew literature and concluded with a number of important conclusions.

Keyword: Modern Hebrew literature, Jews of Iraq, Israel.

جدلية الهوية والانتماء في ادب يهود العراق في إسرائيل

د.م.د فكري جواد

كلية الدراسات العليا/ جامعة الكوفة

الملخص:

ان الادباء الإسرائيليين من أصول عراقية اهتموا كثيرا بقضية الهوية والانتماء، وكتبوا ادبا يجسد العلاقة القوية بشكل او باخر بالعراق حيث مسقط راسهم او مسقط راس اباؤهم. ومن الممكن القول اننا نجد في الكثير من نتاجهم الأدبية ملامح لإشكالية الانتماء عند ابطال قصصهم الذين ظلوا متشبثين بموطنهم الأصلي.

سيناقش هذا البحث قضية إشكالية الهوية وأزمة الانتماء في نماذج مختارة من ادب يهود العراق في إسرائيل، مختارين نماذج من بعض الفنون الأدبية في المجال النثري مثل الرواية والقصة والقصيرة والتي صدرت في أوقات مختلفة فهي قصص أكثر من جيل وهي اعمال جيل ممن ولد في العراق وجيل ممن كان اباؤه من مواليد العراق كقصة (عاصفة بين أشجار النخيل 1975) للقصاص سامي ميخائيل، ورواية ايلي عامير (وداعا بغداد 1992) والقصة القصيرة (كيف جلست بغداد 2008) للقصاص الموج باهير. يحاول هذا البحث ومن خلال دراسة هذه الاعمال الأدبية ان يكشف قضية انتماء الاديب اليهودي العراقي الى ارض اباؤه واجداداه وكيف اثر الماضي على فكر الاديب الذي تغذى أيضا بمؤثرات سياسية وتاريخية لا يمكن تجاهلها.

يقوم هذا البحث على تحليل هذه الاعمال الأدبية والاستعانة بجملة من المصادر العربية التي تهتم بالأدب العربي الحديث وانتهى بجملة من الاستنتاجات المهمة.

الكلمات المفتاحية: الادب العربي الحديث، يهود العراق، إسرائيل

פולמוס על זהות ושייכות בספרות יהודי עיראק

בישראל

תקציר:

הסופרים הישראלים ממוצא עיראקי עסקו לעתים קרובות בשאלות הזהות והשייכות והם מבטאים את היחס החזק למקום הולדתם, או למקום הולדת הוריהם ביצירותיהם הספרותיות. ואפשר לומר שברוב היצירות הספרותיות של הסופרים אלה יש בעית השייכות לארץ מולדת אצל גיבורי הספרות אלו. העסוק בשאלות של שייכות וזהות והקשר שבין עיצוב זהות לתחושת שייכות למדינה ולחברה, יחדד ויחבר את שני ההיבטים של אותה סוגיה.

הקומוניסטית העיראקית והיה פעיל למען זכויות האדם (Berg Nancy, more and more, p.44) הוא סיים את שנת לימודים באוניברסיטה האמריקנית בבגדאד, משלוחה של האוניברסיטה שבבירות. הוא היה פעיל נגד המשטר העיראקי, על כן הוצא נגדו צו מאסר ובגללו ברח לאירן ושנה את השם שלו לסמי מיכאל והצטרף למפלגת תודה ומשם עלה לישראל בשנת 1949. התישב ביפו ולאחר מכן בחיפה. הוא פרסם מאמרים בעיתונות הערבית. הוא בוגר אוניברסיטת חיפה בפסיכולוגיה ובספרות הערבית (דן אוריין, תאטרון בחברה, עמ' 137).

יצירתו הספרותית:

סמי מיכאל התעניין מאוד בחי הקהילה היהודית בעיראק במהלך המאה העשרים, וכתיבתו יונקת מחוויות נעוריו ומן הנוף האנושי המקיף אותו. מיצירותו שיצאו לאור:

1. שווים ושווים יותר (תל אביב : בוסתן, 1974)
2. סופה בין הדקלים (תל אביב : עם עובד, 1975)
3. חסות (תל-אביב : עם עובד, 1977)
4. חופן של ערפל (תל-אביב : עם עובד, 1979)
5. פחונים וחלומות (תל אביב : עם עובד, 1979)
6. אלה שבטי ישראל : שתים עשרה שיחות על השאלה העדתית (תל-אביב : ספרית פועלים, 1984)
7. חצוצרה בואדי (תל-אביב : עם עובד, 1987)
8. אהבה בין הדקלים (ירושלים : דומינו, 1990)
9. ויקטוריה (תל-אביב : עם עובד, 1993)
10. שדים חומים (תל-אביב : ידיעות אחרונות : ספרי חמד, 1993)

במחקר זה נדון בשאלת זה בדוגמה מיוחדת מיצירות הספרותיות של חלק מסופרי יהודי עיראק בישראל כמו הנובלה של הסופר סמי מיכאל "סופה בין הדקלים" שיצאה לאור בשנת 1975 בישראל, וגם ברומנו של אלי עמיר "מפריח היונים" שיצא לאור בשנת 1992, והסיפור הקצר "איכה ישבה בגדאד" מקובץ הסיפורים של הסופר אלמוג בהר שיצא לאור בשנת 2008. המחקר מתעניין בנושא הדומה והשונה בתחושות של שייכות וזהות אצל גיבורי הספרות האלה ומחפש על הקשר שבין עשייה ויצירה לבין התפתחותה של תחושת שייכות ועיצוב זהות אישית. ומגלה את השייכות החזקה של הסופרים וגיבורי ספרותם לעיראק ולתרבותה.

במחקר זה אני מבקש לבחון את נושא הזהות התרבותית בספרות, כשהעבר היה משפיע על הגיבור בספרות, בלי להתעלמות מן ההיבטים הפוליטיים וההיסטוריים הכרוכים בהעלאתה של ספרות זו. ואשתדל להבהיר בקווים כלליים את קווי היסוד של השיח התאורטי בנושא הזהות מתוך הספרות של סופרים ישראלים ממוצא עיראקי.

סופה בין הדקלים – סמי מיכאל:

הסופר סמי מיכאל:

סמי מיכאל הוא סופר ישראלי, נולד בבגדאד ב-15 באוגוסט שנת 1926 בשם כאמל סלאח. סמי מיכאל סיים את לימודיו התיכוניים ברשת החינוך של הקהילה היהודית בבגדאד בבית הספר "שמש". ובשנת 1945 קיבל סמי מיכאל את תעודת הבגרות הממשלתית העיראקית. הוא גדל וחונך בשכונה מעורבת של יהודים, נוצרים ומוסלמים. כשהיה בחור קטן בן 15 שנה הצטרף למחתרת

פולמוס על זהות ושייכות בנובלה "סופה בין הדקלים":
 סמי מיכאל בסיפורו סופה בין הדקלים תאר את מצב היהודים בעיראק במהלך מלחמת העולם השנייה כתפס את רשיד עלי אלגילאני וחלק מקציני הצבא העיראקי הקרובים לגרמניה הנאצית השלטון בבגדאד, ואיך התחיל הסכסוך בין יהודי ומוסלמי השכונה האחת בבגדאד, וזה התאור שלו למה שקרה בין נורי הגיבור היהודי בסיפור ובין בן דוד נאיף החבר המוסלמי של נורי: "קח את היהודים שלך והסתלקו מכאן- שמע נורי לפתע קול גס בקרבתו. היה זה בן-דודו של נאיף. נזכר בנבוט ובכתובות האדמות על הקירות. "האם גם אני חידק בעיניו?" חשב נורי, כשרגשי כעס, גאווה ופחד סתום ממלאים בעת ובעונה אחת את לבו. "לא", אמר לעצמו, "לא אנחנו דור חדש; לנו לא יעזו לעשות מה שהיה עושים פה פעם ליהודים..." נורי... רתח כלו מכעס. בצעדים אטיים נגש אל בן-דודו של נאיף ועמד מולו. במשך רגע ארוך הביטו שניהם זה בזה. חיוך לגלגני עלה על פניו של הצעיר הערבי. בלי לחשוב עוד, הרביץ בו נורי בכל כוחו מכת אגרוף בפניו, ועד מהרה היו שניהם מתגלגלים על הארץ ומכים זה את זה ללא-רחם... נורי מהר לקום אף הוא ועזב בריצה את המקום. רק בקרבת ביתו הפסיק לרוץ ועמד רגע לנוח. מאחורי עץ שבצד הרחוב, יצאה ג'וליט ונפלה על צווארו... נורי הסתכל על ג'וליט באהבה. "מה יאמר לה?" חשב "האם יגלה לה שגם הוא התחיל לפחד? שהעולם שבו חיו בשקט ובשלום, בהרגשת בטחון, מתמוטט לעיניהם? שהעולם סביב התמלא פתאום שנאה לא-מובנת, ושחיי הכל הם עתה בסכנה?" (סמי מיכאל, סופה בין הדקלים, עמ' 25 - 26). כן הוא היה מרגיש שהוא חי בעולם חדש והעולם הזה אולי הוא שייך לו, הכל רודפים אותו וגורשים אותו מארץ מולדתו ולפעמים מנסים להרוג אותו, זה מה שגלה גיבור הסיפור נורי מהשיחה עם חברו הערבי נאיף: "שמע- החל נאיף לדבר במהירות- אנחנו עוזבים את השכונה ועוברים לשכונה אחרת... לשכונה שאין בה יהודים..."

פניו של נורי התקשו: -מדוע?- שאל בתוקף.

-כי הם עומדים לשחוט את כלכם! תדע זאת!

-שינסו רק! -קרא נורי בכעס, ספק מדבר לעצמו, ספק מדבר לחברו.

-נורי, תבין, זו אמת. אבי ספר לי. נורי, אל תהיה טפש.

הרי אין לכם שום סכוי אתם. הם יעשו סוף עם כלכם.

11. הכנף השלישית (ירושלים : כתר, 2000)
12. החוויה הישראלית (אור-יהודה : ספרית מעריב, 2001)
13. מים נושקים למים (תל-אביב : עם עובד, 2001)
14. יונים בטרפלגר (תל-אביב : עם עובד, 2005)
15. עאיידה (אור יהודה : כנרת : זמורה-ביתן, 2008)
16. אותיות הולכות לים (אור יהודה : דביר, 2009)
17. מעוף הברבורים (אור יהודה : כנרת, זמורה-ביתן, 2011)
18. צרצרון שר גם בחורף (אור יהודה : דביר, 2012)
19. יהלום מן השימון (אור יהודה : כנרת, זמורה-ביתן, 2015)

סמי מיכאל קיבל יותר מ 25 פרס על יצירתו הספרותית כמו פרס נשיא המדינה לספרות בשנת 2005 ופרס ברנר בשנת 2004 ופרס ויצו פריז בצרפת בשנת 1993 ועוד הרבה. וגפ הוא קיבל תוארי דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטות העברית 1995, בן-גוריון 2000, תל-אביב 2002, חיפה 2009 (אתר לקסיקון הספרות העברית).

הנובלה "סופה בין הדקלים":

הנובלה הזאת כתב סמי מיכאל לבני הנעורים, ובה קורות נער יהודי שמו נורי בסמטאות בגדאד בימי הפרעות והפרהוד שקרה בשנת 1941, בעולם של קסם ואימה, של מעשי קונדס, תגרות רחוב, אהבה נוגה ועמידה מול פורעים. הנובלה זאת מתארת סיפור אהבה בין הנער נורי ודניס השכינה שלו, שהרגו אותה הפורעים באוטובוס היא ואחיה במשך יומי הפרהוד. הספר מתאר את גורל בני הקהילה היהודית בבגדאד אחרי האנטי-יהודית שרבה בעיראק במהלך מלחמת העולם השנייה (מישר נעמה, על חורשת הדקלים, עמ' 40 - 41). סמי מיכאל כתב את הסיפור הזה בסגנונו בהיר, ישיר, נטול סמליות, אך בעל כושר ביטוי בולט. אוירת הסיפור נושמת אותנטיות ומעורבות אישית. מגיבורי הנובלה, נורי ואחותו ואמו ואביו ואחותו הגדולה ובעלה חיים, דניס ואחיה, נאיף חבר נורי המוסלמי ובן דודו השונא ליהודים. סבא וסבתה של נורי.

הספר יצא לאור ב-1975 בהוצאת עם עובד וגם במהדורה שניה בשנת 1977, וזכה בפרס זאב לספרות ילדים ונוער בשנת 1976 וגם פרס הכבוד לספר הזה שתורגם לגרמנית; ברלין, גרמניה בשנת 1996 (עמוס עוז, כל התקווה, עמ' 219).

ואומר לו: "היודע אתה, נורי- הפסיק הסבא את השתיקה בן כמה אני?"

-קרוב לשבעים-ענה נורי.

-עם כל חכמתך, טעות גדולה בידך-אמר הסבא- לא בן שבעים אני אלא בן אלפים!

-סבא, שאלתי אותך שאלה רצינית ואתה מתלוצץ.

-אתה טועה, נורי, אני עונה לך ברצינות. אכן, בן אלפים! ויודע אתה כמה פעמים עמדו לשחוט אותי מאז הרסו אויבינו את ירושלים והגלו אותי לארצות זרות? וכמה פעמים אומנם שחטו אותי? במצרים ובירושלים, בבבל ובפרס, בספרד ועל פני אירופה כלה. דור אחר דור. את נורי הם עלולים לשחט בכל רגע, אבל היהודי שבך, שאותו הם רוצים לחסל, יוסיף להיות לנצח!" (סמי מיכאל, שם, עמ' 34) אולי הסבא היה מאמין בקדושתה של ארץ-ישראל ובגאולה. הוא וחלק מהיהודים היו מחכים לתקיעת השופר של המשיח שיציל את היהודים מאויביהם.

חיים גיבור אחר מגיבורי הסיפור הזה, הוא קרוב משפחה לנורי הוא בעלה של רחל האחות שלו, היה מגלה הפחד שבלבו מהשכנים המוסלמים שלו, הוא היה חי במדינה ושייך למדינה אחרת, הוא חיי בעיראק ומרגיש שהוא שייך לישראל, שלמרות היא חוסרת בטחון אבל היא המקום המתאים ליהודי, וזה היה הדו-שיח בינו לבין נורי: "ואתה חושב, שיש היום מקום בבגדד, שהוא בטוח ליהודים? - השיב לו חיים בשאלה.

-אינני יודע אם בטוח-אמר נורי- אך בכל-זאת בשכונה יהודית, יחד עם כל המשפחה בטוח יותר. זה דבר אחר לגמרי.

-חיים רוצה למכר את החנות ולצאת מהר ככל האפשר לארץ-ישראל. רק על זה הוא חושב כל היום-אמרה רחל. נורי לא הסתיר את תמהונו. בעיניו היתה ארץ-ישראל אי-שם בקצה העולם, כדגמה הקטב הדרומי או הקטב הצפוני. -ובארץ ישראל בטוח?-שאל.

-אולי לא יותר בטוח-אמר חיים-"(סמי מיכאל, שם, עמ' 44) חיים שהיה שואף לעלות לישראל, והיה שונא את ארץ מולדתו עיראק ועם שלה, גם היה תועה בגלל שבימי הפרהוד בשנת 1941, המהגן עליו ועל אשתו רחל ובנו היה שכנו המוסלמי חמיד שנתן להם חסות, ומנהג החסות הוא מנהג ערבי קדום, חלק בלתי נפרד ממסורת הכנסת-האורחים הערבית. ולפי מנהג החסות, חייב אדם לתת מקלט והגנה למי מתארח בביתו, כל עוד הוא נמצא בביתו,

-אז מה אתה רוצה ממני?!-קרא נורי בהרמת קול, כשבלו דופק בו בחזקה.

נאיף שתק. הוא רצה לומר לנורי, שהוא מצטער על המצב המסכן שנוצר בבגדד, על ההכנות שעושה ההמון להתנפל על בתי-היהודים ועל הסכנה האיומה התלויה מעל לראשיהם, אך הוא לא יכול להוציא את המלים מפיו. "סמי מיכאל, שם, עמ' 18-19) נורי היה מרגיש בהשתיכות גדולה לארץ מולדתו אבל בעת ובעונה אחת היה מרגיש שאין עתיד ליהודים בעיראק שעשה פרהוד בהם בשנת 1941, אחרי הפרהוד חלק מהיהודים עזבו ארץ אבותיהם ועלו לישראל, הם לא שייכים עוד לעיראק. נורי היה תועה בהשתיכותו זה מה שתאר לנו סמי מיכאל בקטע זה מהסיפור הזה שמדבר על רגע הפרדה בין נורי לבין אחותו רחל ובעלה חיים כשעלו לישראל: "נורי התנשק בחם עם חיים ועם רחל, והם עלו עם תינוקם למשאית.

כאשר התחילה המשאית לנסוע הרגיש נורי, כי האדמה נעה מתחת לרגליו. תמיד האמין, כי היהודים נעוצים כסלע איתן באדמת עיראק, ושום רוח שבעולם לא תעקר אותם ממנה. והנה מזעזעים גלגלי המשאית הזאת, היוצאת לארץ-ישראל, את האדמה שישבו עליה אבותיו ואבות-אבותיו." (סמי מיכאל, שם, עמ' 96)

סבא של נורי היה מגיבורי הסיפור זה, למרות שהוא חי בבגדד כל ימי חייו אך הוא היה מרגיש בהשתיכות למקום שני בזמן שני, גם הוא היה מתנגד לנכדו וסורב שיהיה לו חברים מהגויים על כן היה קורא לו כופר, סבא חי בגיתו שהוא עשה לעצמו והכוונה היה להגן את עצמו מהסכנה שבסביבה, הדו-שיח בין הסבה ונכדו נורי מגלה את השנוי השכלי בין דורות: "מה נשמע בעולם הכופרים שלך? -שאל סבא.

-רע מאוד.

-יפה- אמר סבא בספוק. בלשונו היו כל המוסלמים והנוצרים "כופרים", וכך גם כל היהודים שהתחברו עמהם-אם במעט ואם בהרבה. בסמטת מגוריו של סבא היו כל התושבים יהודים, ורק עם יהודים היה סבא מוכן לנהל עסקים כלשהם. למרות שחי בפעל כל חייו בבגדד המוסלמית, יכול היה לדמות לעצמו כרצונו, שהוא שוכן לבטח בירושלים של דוד המלך."(סמי מיכאל, שם, עמ' 30) כן הסבא היה משתיך לקהילה היהודית לא לארץ מיוחדת הוא חושב את עצמו את הקהילה עצמה, הוא סורב את הגולה ומאמין שהיהודי צריך יהיה בקשר עם הקהילה לא עם הסביבה הזרה, על כן הוא היה מדבר עם נכדו נורי

בחיים הפוליטיים בישראל הוא היה חבר במוסדות המרכזיים של מפלגת העבודה. הוא קידם את לימוד השפה הערבית, התרבות הערבית והמוזיקה הערבית. כל חייו פעל למען שלום עם מדינות הערב, והשתתף בכנסים רבים עם פלסטינים ומשלחות ממדינות הערב. בין היתר, כיהן כנציג ישראל בוועדה המולטי-לאטיראלית למען הפליטים הערבים במסגרת הסכם אוסלואלי עמיר נהל גם את הפדרציה הספרדית העולמית בארצות הברית. הוא ייצג המחלקה לקהילות ספרדיות בתפוצות ושימש כשליח עלייה לישראלים חוזרים. הוא השתתף בכמה וועידות חברתיות וציבוריות שעסקו בפער החברתי (אברהם בן יעקב, יהודי בבל, עמ' 460-461).

יצירותיו הספרותיות:

את פעילותו הספרותית החל אלי עמיר בפרסום סיפורים בעיתון מעריב בשנת 1975, ספרו הראשון, "תרנגול כפרות" זה להצלחה גדולה. כל ספריו היו רבי מכר ותורגמו לשפות רבות ככמו אנגלית, הגרמנית, וערבית. בספריו ביטא בין היתר את ייסורי העלייה והקליטה, מזרח ומערב, המשבר התרבותי, הוותיק והעולה שצריך לעצב את עצמו בחברה משתנה. הוא הקדיש חלק מיצירותיו הספרותיות לחוויות הקהילה היהודית בעיראק (הגורני-גרין, בחבלי שלום, עמ' 99).

הוא זכה בכמה פרסים, בין היתר בפרס יגאל אלון מעשה מופת חלוצי. אוניברסיטת בר-אילן העניקה לעמיר תואר דוקטור לשם כבוד, כמו גם אוניברסיטת תל-אביב, מכון ויצמן למדע ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב (אתר האנציקלופדיה החופשית).

ספריו שיצאו לאור:

1. תרנגול כפרות: רומן, בהוצאת עם עובד בסוף שנת 1983. הספר הומחז והוסרט לטלוויזיה הישראלית. ונבחר הזה לאחד מעשרים הספרים שהם אבני היסוד של ספרות העברית (הגורני-גורני, משא ועיון, עמ' 163).
2. מפריח היונים, רומן משנת 1992 בהוצאת עם עובד. נוסח מקוצר לתלמידים ועולים הופיע בשנת 1999. הספר הוסרט בשנת 2013 בשם מפריח היונים.
3. אהבת שאול, רומן מגולל פרשת אהבה מיוסרת בין ניצולת שואה לצבר דור שביעי בישראל למשפחה מיוצאי ספרד. ראה אור בהוצאת עם עובד בשנת 1998. הוא זכה בפרס, בפרנקפורט בגרמניה.
4. פגישה עיוורת, רומן, עוסק באהבה של שתי נפשות בודדות ומיוסרות. הופיע בהוצאת כתר בשנת 2000.

אסור לפגוע בו לרעה. יתרה מזה, יהיה האדם חייב להגן על אורחו מפני כל הרוצים לפגוע בו, חמיד הגן עליהם והציל את הרכוש שלהם, וזה מה שקרה: "רחל וחיים מהרו לעבר ביתו של חמיד; האנשים ברחוב הלכו בעקבותיהם... הדלת נפתחה בסערה, ובפתח הופיע חמיד עצמו. עיניו בערו מכעס. הוא הוציא את ידו והכניס מהר לביתו את חיים ואת רחל, עם התינוק הישן על זרועותיה. מיד נסגרה הדלת אחריהם. לחמיד היתה דירה קטנה מאד: חדר אחד בלבד, חצר פתוחה ומטבח... חמיד לקח אותם אל החדר היחיד שבבית, ונעל את הדלת אחרי... בחוץ נשמעו שוב צעקות נרגשות.

-הם פרצו לביתנו. הם יקחו כל מה שנשאר לנו- לחשה רחל.

-אין דבר, רחל, בארץ ישראל יהיו לנו דברים חדשים, ואיש לא יקח אותם עוד מידינו לעולם. וכך ישבו בחשך עד עלות השחר, צמודים זה לזה וחולמים על החיים החדשים המחכים להם בארץ-ישראל.

כאשר האיר היום בא חמיד לברך אותם, וספר להם, כי הספיק להציל את כל חפציהם היקרים ולהביא אותם לביתו, כדי שלא יפלו בידי ההמון. " (סמי מיכאל, שם, עמ' 85-81)

מפריח היונים- אלי עמיר:

הסופר אלי עמיר:

אלי עמיר הוא סופר יהודי ממוצא עיראקי, אשר נולד בבירת עיראק בגדאד בשם פואד אליאס נאסח חלסצ'י ביום 26 בספטמבר 1938, ובה אף החלאת לימודיו. הוא עלה לישראל בעליה הגדולה של יהודי עיראק בשנת 1950, במבצע עזרא ונחמיה, יחד עם בני משפחתו שכללה את הוריו וששת אחיו. בישראל הוא התגורר עם משפחתו במעברה ואחר-כך נשלח לקיבוץ משמר-העמק. שם חווה את משברי ההסתגלות לחברה הישראלית ולתרבותה (Stefan Siebers, Der Irak In Israel, p.41)

אלי עמיר שרת בצבא ההגנה לישראל בגיסות השריון ובחיל המודיעין. הוא עבר לירושלים ולמד בבית ספר ערב לנערים עובדים ואחר-כך למד ספרות ערבית והיסטוריה של המזרח התיכון במכון ללימודי אסיה ואפריקה באוניברסיטה העברית בירושלים.

בהיותו בן 16 החל לעבוד כשליח במשרד ראש הממשלה ועלה לדרגת מנהל לשכת היועץ המשפטי לענייני ערבים בירושלים. הוא גם היה העוזר של שמעון פרס ואחר-כך נתמנה למנהל מחוז ירושלים והדרום לקליטת עולים.

הארץ הזאת, את הנהר שלה, את שמיה. אין הוא רוצה לנדוד לארץ אחרת" (אלי עמיר, מפריח היונים, עמ' 76) כן גם החכם של הקהילה היהודית, החכם באשי, תמך תמיד בהשתייכות היהודים לעיראק: "היהודים הם עיראקים תחילה ורק אחר-כך יהודים" (אלי עמיר, שם, עמ' 100) בקטע שיבוא אחר כך מתאר הסופר אלי עמיר בצדק את מצב היהודים בעיראק ומסביר למה קרה להם מה שקרה. הוא מתאר את ההשתייכות החזקה של היהודים לבגדאד, בדו-שיח בין כאבי וחיוי הזקן: "'חיוי אחרי כל זה, מה אתה עושה בבגדאד?'"

"שאלה טובה שאלת, בגדאד שלנו היא כמו שהיא שלהם... ואני טוב לי המקום הזה יותר מכל מקום שבעולם, עד שיכשר הדור ויבוא משיח צדקנו ותבוא שעת גאולותינו בציון ארץ קודשנו... קודם שהיתה הציונות, ובייחוד עד מלחמת העולם, קודם שבא הנה המופתי של פלסטין... ראינו את עצמנו בטוחים. המלך פיצל, אללה ירחמו, והפאשה שהכרתי אותו עוד בימי התורכים, וגיסו של הפאשה, ג'עפר אל-עסכרי ואחרים, יחסם ליהודים היה טוב... פיצל מת, ובא גאזי המלך תחתיו, והחלו הצרות. ועכשיו שיש ליהודים מדינה, וצבא ודגל ונשק וההמנון ופה, בבגדאד עצמה, יש תנועה וארגון, וצעירים שיודעים להגן על עמם, מה הפלא שהם משתגעים?" (אלי עמיר, שם, עמ' 146-147) חיוי הזקן, היה אפוא קשור לבגדאד מסיבות אישיות. הוא נולד בה, וגדל בה, והתחתן בה, ואף איבד בה את אשתו הצעירה. למרות אמנותו בישראל ובמשיח, הוא מחכה למות בארץ שבה נולד.

כאבי גיבור הרומן אהב את ארץ מולדתו וביקש להשתתף בעתידה אבל לא היה יכול, ועל כן היה התאונן על המצב וטען שהוא חלק ממנה: "הלוא אני יודע את ההיסטוריה, את התרבות, את השירה, את המוסיקה, אני אוהב אותה כמוהם. כמה טוב יהיה לחדול להיות מאוים, לא לחוש אותם כצל בגבי, להיות אחד מהם, כמו אסמאעיל, בן הרוב השליט, הכל יכול, בן-חורין כמוהם להלך ביניהם שקט ובוטח, להיות מלח הארץ, לדעת כי אללה שלי, העולם שלי, המדינה שלי, הכל שלי, המשרות, התפקידים, ראשות הממשלה. אבל עכשיו הסתפקתי בפחות מזה. לא רציתי אלא להיכנס למסעדה של עזאם אבו אל-פאצ'ה, לאכול פאצ'ה" (אלי עמיר, שם, עמ' 162) (אלי עמיר, שם, עמ' 162)

כאבי היה מחפש את הזהות שלו: האם הוא עיראקי או ישראלי? האם הוא שייך לעיר מולדתו, בגדאד, או הוא

5. יסמין, רומן הדין בנושא האהבה בין בחור ציוני מעולי עיראק לבין בחורה פלסטינית חברת אש"ף בירושלים אחרי מלחמת ששת הימים. יצא לאור בהוצאת עם עובד בשנת 2005 (אורן יוסף, משמרות בסיפורת, עמ' 77).

6. מה שנשאר, הרומן האחרון של הסופר אלי עמיר, והוא סיפורו של דניאל דרורי, המיטלטל בין שני עולמות. הוא מתאר את התהפכות שעברו על החברה בישראל במחצית השנייה של המאה העשרים. הספר הזה היצא לאור בהוצאת עם עובד בשנת 2011 (בן-אור יעקב, קרב תרנגולים, עמ' 8).

הרומן "מפריח היונים":

הרומן מפריח היונים הוא רומן רחב יריעה, המתאר את סיפורה של הקהילה היהודית בעיראק בשנות הארבעים של המאה העשרים, ועד העליה הגדולה לישראל, על רקע המשטר הפוליטי בעיראק בימים ההם (אורן יוסף, ספרות וריבונות, עמ' 122).

הסיפור מסופר בעיקר מנקודת מבטו של כאבי, נער יהודי עיראקי הנתון בחבלי התגברותו, והוא עוסק בפרק האחרון לשיבתם של היהודים בעיראק שכלל שנות חרדה של הקהילה בעיראק בסוף שנות הארבעים ותחילת שנות החמישים של המאה העשרים, שנים בהם סבלה הקהילה הרדיפית והתנכלויות של המשטרה העיראקית והמון העם העירקי. כאבי השתדל למצוא את דודו, חזקל הציוני, שהמשטרה העיראקית תפסה אותו. בסופו של הרומן, כאבי ובני משפחתו עולים לישראל עם רוב יהודי עיראק, ושם הם נתקלים בבעיות עליה וקליטה.

הרומן מספר גם על הקשיים שנתקלו בהם יהודי עיראק בימיהם הראשונים אחרי העלייה לישראל. הוא מתאר את האכזבה של יהודי עיראק מארץ מולדתם, שסירבה לקלוט אותם אחרי הקמת מדינת ישראל. חלק מהם אבד את תקוותו, כמו אבו כאבי, שנכשל בהגשמת חלומו לגדול אורז בארץ ישראל, וגם אם כאבי, שהיתה קשורה למקום מגויה, בבגדאד ולא רצתה לעלות לעולם חדש וזר.

פולמוס על זהות ושייכות ברומן "מפריח היונים":

אהבת עיראק היתה גדולה בלב רוב יהודיה. הוויכוח בין מפריח היונים ואבו כאבי חושף פרט זה: "גורלנו קשור בעיראק מאז ומעולם. אנחנו בני העם הזה. אני עיראקי. פה אפשר לחיות. המולדת לכל והדת לאלוהים."

"מי שאין לו ארץ אין לו עם," אמר אבא.

"לי יש ארץ, ארם נהריים. ארצו של אברהם אבינו," אמר והקיף בידו כמעביר בה על הארץ כולה. אוהב הוא את

ראש הכנופייה שלנו, אמר עוד: "אמרו את אל-שהאדה ונניח לכם"...

"אתה רוצה שנקרא את אל-שהאדה?" שאל אדואר
"כן" קרא אסמאעיל.

"על הקבר שלך." לעג אדואר.

"תסתלקו מפה, זאת לא המולדת שלכם," צעק אסמאעיל.
"אתם בוגדים, זרים"

"היינו פה לפניך ולפני האסלאם." קרא אדואר. "פה נולדנו
ופה נישאר" (אלי עמיר, שם, עמ' 87)

רוב יהודי עיראק שעלו לישראל בהתחלת שנות החמישים של המאה העשרים נתקלו בבעיות רבות וגדולות, וחלק מהם התחרט שעלה. הסופר אלי עמיר תאר לנו את מצבם של העולים החדשים במחנות המעבר ובמעברות, ואת מצבו הרע של אבו כאבי, גיבור הרומן מפריח היונים: "יום-יום הוא חוזר אל עירו בגדאד. משום מה זכר עכשיו את טעם החסה השמנונית בחורף, את ריח הלימון המתוק, את התמרים הנמסים בפה. וקול הקטיפה של סלימה פאשה כמו מלטש את הזכרונות, עד שהם ממורקים לגבישים שקופים. משום מה עולה על דעתו ח'יריה אם אסמאעיל ושכונת אל-מעזם. שלוות הימים ההם. אחוות שתי המשפחות. קולות המשתה לעת חג הסוכות, כשנולדו כאבי ואסמאעיל, הכל מת.

אין עוד אלא בלואי זכרון. ולמה זה הלב נמשך לשוב לשם. אכן בית אין פה. פרנסה אין, יחוס אין, שדות אורז אין, דבר לא מסתדר. אללה, בשביל מה ויתר על הכל. או בגדאד, בגדאד. מאז הפרהוד רצה להימלט ממנה, לעקור אותה מלבו, לגרש אותה מעיניו וממחשבותיו ומחלומותיו. והיא זונה ארורה. זונת בבל, הזונה הגדולה מכולן, רודפות אחריו לכל מקום, מייסרת אותו בחלום ובהקיץ, נוקמת בו על עזיבתה כמו אשה קנאית. מי זה אמר לו פעם אחת שמולדת אינה פונדק דרכים שאפשר להחליפו, ולא שן חולה שאפשר לעקור? אי אפשר לעקור מהלב אדמה ונהר חדקל ובית-קברות." (אלי עמיר, שם, עמ' 451-452)

אבא של גיבור הרומן היה מהחלק השני שנשאר בבגדאד, אולי בגלל אשתו והילדים, או בגלל משהו אחר על כן הסופר אמר: "ודווקא הוא נשאר. אולי לא אזר עוז לקום ולעשות מעשה. אולי יש בה בבגדאד דבר שקושר אותו אל העיר הזאת כמו בחבל טבור, משהו שאין בכוחו לעקרו מלבו, עד שהוא רוצה ואינו רוצה. אין הוא יודע להסביר את עצמו לעצמו." (אלי עמיר, שם, עמ' 33) בגלל שיהודי

שייך למדינה החדשה, היא ישראל? הוא לא מצא את התשובה. ולא מצא מה לכתוב על המולדת לבקשת המורה שלו: "מעולם לא אספתי חומר רב כל כך למאמר. כבר קראתי וסימנתי ורשמתי מובאות, אבל צירי הכתיבה לא באו. על איזו מולדת אכתוב? על הרחוקה, שאבא אומר שהיא מולדת הקבע, או על הקרובה, הארעית לדבריו. איזו משתיהן שלי, זו שלא הייתי בה מעולם, או זו שגדלתי בה ואני מכיר כל סמטה בה? זו שאסמאעיל אומר שהיא לא שלי והוא רוצה לגרש אותי ממנה, או זו שאבא אדואר אומר ששלנו היא ואסור לעזוב אותה? ומי הוא בן המולדת, אסמאעיל, אני, או גם הוא וגם אני, כדברי סלים אפנדי? עלי לדבר שוב עם אבא. יש שנדמה לי שעדיין לא הצלחתי לעמוד על טיבו של החלום הזה על המולדת ההיא. הייתכן שיהיו שתי מולדות לאדם אחד, גשמית ורוחנית, כדברי חיו? ומה היא מולדת ואהבת המולדת, לעזאזל? בני אדם אדמה, פרחים, נהרות, ריחות, ריחותיה של עיראק שלי, לפעמים נדמה שהם אופפים ומחברים כמו רחם, מעירים תשוקה להתמכר להם בלי מחשבות, בלי התנגדות, להיטמע, להילבע, לאהוב אותם בפשטות, בלי סיבוכים מיותרים. אכן נקל לכאורה לפלאח הפשוט והנבער, שנולד על אדמה ומים, והוא חורש וזורע, נקל לו לדעת מהי מולדת, הוא עצמו המולדת, עץ נטוע על אדמתו. סבא הגדול טבע את רגליו בטיט החידקל, זרע אורז ודגנים, קצר חיטה ושעורה. אמנם ביקר בארץ ישראל, נשק לעפרה, השתטח על קברי האבות, נשק לאבני הכותל, קנה אדמות, אבל חזר הנה. אינני יודע מה אכתוב" (אלי עמיר, שם, עמ' 203-204)

אבל אהבת עיראק נתקלה בבעיות רבות. אולי הפוליטיקה, הדת וההשתייכות לציונות וגם הקמת מדינת ישראל התנגשו את אהבת המולדת. המלחמה בפלסטין היתה אבן פינה ביחס מוסלמי עיראקי ליהודים. עמיר מתאר את הדברים בקטע הבא: "פחדנים" קרא אסמאעיל לעברנו.

"ומי ניצח אתכם בפלסטין" צרח אדואר.

"האנגליז" אמר.

"היהודים" התגאה אדואר.

"יהודים? פלסטין? מה קרה לאדוני הקומוניסט, יא מהפכן שלי?" התגריתי באדואר בלחש.

"יאללה, מי יוצא נגדי?" קרא אסמאעיל ועיניו סוקרות אותנו אחד-אחד כבזז כחוגגות את נצחוננו מראש. "איפה הגיבור שלכם?" וכשראה את ההיסוס בעיניו של אדואר,

3. חוט מושך מן הלשון, שירים, הוצאת ספרים עם עובד 2009. הספר זכה בפרס ברנשטיין לשירה לשנת 2010.
4. צ'חלה וחזקל, רומן, הוצאת ספרים כתר 2010. הספר היה בין 12 המועמדים לפרס ספיר 201, ותרגום לערבית של רומן זה יצאה לאור בתחילת 2016 במצרים.
5. שירים לאסירי בתי-הסוהר, שירים, הוצאת אינדיבוק 2016. הספר זכה בציון לשבחה בפרס קוגל חולון. בסוף שנת 2016 החל אלמוג בהר לפרסם מבחרי שירה ופרוזה להורדה חופשית באתרו: "משוררים מתים כותבים טוב ממני" (מבחר שירים, דצמבר 2016); "ספר בגדאד" (מבחר שירים וסיפורים, ינואר 2017) (האתר של האנציקלופדיה החופשית)
- לדברי חבר השופטים בפרס ראש הממשלה על-שם לוי אשכול לסופרים
- לשנת 2010 <https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%A9%D7%A2>: "אלמוג בהר הוא משורר וסופר צעיר, מעניין ונועז, שקולו המקורי והמבטיח התבלט בספרות העברית למן ראשית פרסומו. ביצירתו שובר בהר מוסכמות לשוניות, מנער מהן קיבעונות חברתיים ופוליטיים, מחדד את מגוון הזוויות הישראליות, על לשוניתיהן המחוקקות, ומשיב להן את ערכן וכבודן. בתפיסתו את השלם הישראלי כמושתת על ריבוי, יוצר בהר סדר אמנותי ותרבותי חדש" (עמיהי שלו, הערבי- יהודי החדש, אתר ynet). השפה היא נושא מרכזי ברובב יצירותו הספרותית שהוא מצד אחד פתח לזיכרון העבר ואפשרות ליצירתו של עתיד חדש ויש בה קונפליקט בין לשונו העברית לבין לשון המשפחה שלו הערבית שהוא היה אוהב אותה. גם היהודיות-הערבית של בהר היא אמנם מרכזית בכל יצירתו השירית והפרוזה עד כה והיא דומיננטית גם בסיפורו "איכה ישבה בגדאד" (אבריאל בן-לביב, יהודים ערבים, עמ' 77)
- הסיפור "איכה ישבה בגדאד" בקובץ הסיפורים "אנא מן אל-יהוד":
- "אנא מן אל-יהוד" הוא קובץ של כארבעים סיפורים קצרים הכתובים במגוון סגנונות ועוסקים בנושאים שונים. בקובץ זה נמצא הסיפור הקצר "אנא מן אל-יהוד", המופיע בערבית, ומחזור סיפורים המורכב משורות משירים של אמירה הס וגם סיפורו הקצר "איכה ישבה בגדאד". על כתיבתו הסיפור "איכה ישבה בגדאד" אמר אלמוג בהר: "בימות מלחמת אמריקה-עיראק השניה ב-2003 הייתי הולך ברחובות ירושלים ומתכנן בראשי ספר שיקרא
- עיראק חשבו שעיראק היא המדינה שלהם, שכן הם חיו בה יותר מאלפיים שנה, לא היה קל להם לשכוח את העבר שלהם וללכת ממנה, אבל הם היו תועים בהשתיכותם. איכה ישבה בגדאד, אלמוג בהר:
- הסופר אלמוג בהר:
- אלמוג בהר סופר ישראלי בן למשפחה ממוצא בגדאדי-עיראקי, נולד בנתניה בישראל בשנת 1978. והוא מתגורר בירושלים. אלמוג בהר בעל תואר ראשון בפילוסופיה ותואר שני בספרות עברית באוניברסיטה העברית. התואר השלישי שלו היה באוניברסיטת תל אביב. את עבודת הדוקטורט כתב אלמוג בהר על כותבי פיוט במאה העשרים בקהילות היהודיות בעולם המוסלמי, והשפעות של מסורות הפיוט, המקאמה ושירת החול בספרות המזרחית החדשה. בהר זכה במלגה לפוסט-דוקטורט כדי לקדם את מחקר בנושא "בין עברית לערבית בספרות היהודים בעולם הערבי של המאה ה-20". הוא לימד במכללת דוד ילין, מכללת עלמא, מכללת ספיר, ואוניברסיטת בר-אילן, אוניברסיטת תל-אביב, אוניברסיטת קורנל והאוניברסיטה העברית בירושלים. (דף המחבר אלמוג בהר)
- אלמוג בהר הוא פעיל בתנועת "מזרחית משותפת". וגם כן פעיל חשוב בריצת תנועת "הפנתרים השחורים החדשים" לבחירות לעיריית ירושלים בשנת 2008. כמו כן היה בין מנסחי מכתב "רוח ג'דידה", והיה פעיל בתנועת "המעברה" הירושלמית, שנאבקה למען דויר ציבורי וכןנגד פינויים מבתיים מאז 2011. (ויבל אלכשן, אתר עיתון הארץ)
- יצירותיו הספרותיות:
- אלמוג בהר סופר ישראלי צעיר כתב גם שירה וגם פרוזה. התחיל לכתוב בתחילה בשמות העט אלמוג ב., ב. אלמוג, ואחר כך אלמוג בהר בכתבי עת כתבי עת, בהם "הליקון", "עיתון 77", "הכיוון מזרח" ו"קשת החדשה". בסוף פרסם שירים וספרות וביקורות ספרות במוספי הספרות של העיתונים ידיעות אחרונות, מעריב והארץ.
- התחלת חשובותו בתחום הספרות העברית היה כשכתב את הסיפור הקצר שלו "אנא מן אל-יהוד". וזכה במקום הראשון בתחרות הסיפור הקצר של "הארץ" בשנת 2005.
1. צמאון בארות, שירים, הוצאת ספרים עם עובד 2008. ספר זה זכה בציון לשבחה בפסטיבל במטולה 2008 ובפרס רמת-גן לשירת ביכורים לשנת 2011.
2. אנא מן אל-יהוד, סיפורים, הוצאת בבל 2008. הספר היה בין 12 המועמדים לפרס ספיר 2010.

שלפני מותה של סבתי ברמת-גן, היא רמת-בגדאד, בהם חזרה לדבר רק ערבית, בלי עברית, עד שלא אשוב אל ימי ילדותה של אמי בהם זכו אוזניה לשמוע את כל שמות החיבה האפשריים בערבית, לא אוכל להיות ערבי אמיתי. אבל חמישים שנה של ישיבה הרחק מבגדאד כבר נתנו בי את אותיותיהם, ואמי כבר שכחה או בחרה לשכוח את שפתה, שפתנו, כשהוכנסה אל בית-הספר העברי ונדרשה להקל מכובדן של העי"ן והחי"ת." (אלמוג בהר, אנא מן - אליהוד, עמ' 196-197) גם הגיבור של הסיפור הזה מדבר על בגדאד ועל רחובותיה העתיקים שיתגעגע לראות אותן, הוא מתאר התרגשותו כאן ואומר: "לומדים על בגדאד משידורי החדשות ומן הספרים, ושוכחים את רחובותיה הרחוקות, מצמצמים את חיינו לרחובותינו החדשים. ובגדאד זו שלא נולדתי בה, שלא הרתה אותה בה אמי, שהובהלה ממנה אמי כילדה רכת עביה ושנים במטוס צפוף תקווה וכאבים לארץ קרובה-רחוקה המלאה באוהלים ובפחונים צרים, מה הוא סוד הקסם שלה המחזיר אותי אליה כל הזמן במחשבה?... ואילו אני מגמגם עברית, ומי יתרגם את מילותי חזרה אל הערבית? מי ישמע את געגועי אל המולדת העיראקית בשפה שאינה ערבית? איך אצליה לבטא את הגעגועים הללו בערבית?" (אלמוג בהר, שם, עמ' 198) הגיבור הוא והסבא שלו היו מעדיפים את השפה הערבית ורואים שהיא שפה קדושה ויוכל בני אדם להתפלל בה: "סבא שלי, צאלח, כבר זיכרונו לברכה, היה אומר לי לא פעם בילדותי, לפני שנפטר ולקח עמו הרבה מטעמה של בגדאד, ואתה גם את הדרך בה ראוי לשתות את התה, שעם הערבית העיראקית היה קל יותר לדבר עם אללה, ולא היה צורך לברוח ממנו כמו נביאנו יונה. ובארץ חיים שלמים הוא כילה בניסיון לחמוק משפת האלוהים, מן העברית האכזרית של המדבר ואותיותיה האשוריות המרובעות. מילא, הוא היה מסביר לי, העברית של בית-הכנסת שעוד הכרנו בבגדאד, אבל העברית החדשה הזאת של הישראלים? באיזו רכות הם מסתירים את הקשיות הגדולה מכל? באיזו קלות הם הם מחביאים את הרצינות האיזומה מכל? כך הוא היה אומר ומצטער יחד עם סבתי גורג'יה, גם היא כל זיכרונה כבר לברכה, על עזיבת בגדאד שלהם וכל אובדן חייהם הקודמים." (אלמוג בהר, שם, עמ' 199) הגיבור היה שיך לעיראק לתרבותו ולשפתו, והוא מנסה לשנות גם השם שלו ואת הלשון שלו, זה משכתב אלמוג בהר: "בבגדאד, היו הם מנסים לנחם אותי הקטן המבולבל מצערם, היית נולד בפני שהנך, רק עיראקי יותר

"החיפוש אחר הרומן העיראקי הגדול" וטווה עלילותיו. תכננתי שכל אחד מפרקיו ילך בעקבות מה שנכתב על בבל, עיראק, בגדאד, החדקל והמעברה, מגן העדן ומגדל בבל, דרך הנביא יחזקאל ומסעות בנימין מטודלה ועד חורחה לואיס בורחס, אמירה הס, סמי מיכאל וסמיר נקאש. לספריה במחשב שבה קיבצתי את הטיוטות קראתי "בגדאד שבספרים", ובה אספתי ציטוטים והתחלות סיפורים. בסופו של דבר לא כתבתי את הספר ההוא, אך רעיונותיו התגלגלו לנובלה "אמירה בת סלימה", למסה "חלומות באספניה", לרומן "צ'חלה וחזקל", לסיפורים "אנא מן אל-יהוד", "איכה ישבה בגדאד" ולעוד שירים, סיפורים, מסות וטיוטות. ועתה אני מנסה לשחזר את אותו ספר נחלם ונעלם, מתוך הטיוטות." (הבלוג של הסופר בהר)

הסיפור "איכה ישבה בגדאד" הוא מתאר את סיפור בגדאד בימות מלחמת המפרץ השניה בשנת 2003, הסופר מדבר בגוף הראשון, על המחשבות שלו על בירת עיראק העיר שהוא לא נולד בה אך אמא שלו נולדה בה, אבל הוא מרגיש שהוא שייך לה והוא מעדיף לנסוע לה אבל לא רוצה לראות אותה כבושה בידי האויב. גיבורי הסיפור הם הסופר עצמו שמדבר בגוף הראשון ואמא שלו ואשה שלו. וגם הסבא צאלח והסבתא ג'ורג'יה. גיבורי הסיפור הזה וכל גיבורי יצירות אלמוג בהר מבקשים להקים תחייה את עברם, למצוא את מולידיהם הביולוגיים והתרבותיים. הסיפורים בקובץ זה כוללות השתדלות לחזור לעבר התרבותי, והשפה של הגיבורים היא עברית אבל נובעת מהשפה הערבית של האבות שלהם, וזורמת בין שפת המקורות לשפת החיים בעולם משתנה בכל יום.

פולמוס על זהות ושייכות בסיפור "איכה ישבה בגדאד": הסיפור הקצר "איכה ישבה בגדאד" בספרו של אלמוג בהר "אנא מן אל-יהוד" הגיבור בו הוא הסופר עצמו שמדבר בגוף הראשון, גם מתאר בעית ההשתייכות לארץ מולדת הגיבור היה תועה בין בגדאד לבין ירושלים, ולמרות הגיבור כמו הסופר בהר לא נולדו בבגדאד ולא חיו בה אבל לפעמים הוא מרגיש שהוא עיראקי וצריך לדבר עברית כמו הסבא שלו. בקטע הבא הגיבור מתאר את המצב הזה: "אני יודע שעד שלא אשלוט בכל רזי האותיות הערביות, המתחברות ושאין מתחברות, לא אוכל לשוב ולהפוך להיות מה שהנני, ערבי-יהודי או יהודי-ערבי. ולא יעזרו לי כל התרגומים לעברית ולאנגלית, כי עד שלא אשוב לאותן שנים בהן דיבר סבי ערבית-יהודית בניב בגדאדי בבתי-התה שעל שפת החידקל, עד שלא אשוב לחודשים

בידיים שלי ממש, ומרק קובה צמחוני כי הוא לא אוכל בשר, ואני לא חושבת שהוא יותר מזרחי ממני, הוא שלא נכנס למסעדות של ערבים עי הן לא כשרות. זה מה שיעשה אותו מזרחי, זהה שהוא הולך לבית-כנסת או מגדל זקן או מהלל באוזני את המוזיקה הערבית וסיפורי אלף לילה ולילה?" (אלמוג בהר, שם, עמ' 200-201) הסופר אלמוג בהר היה מקווה ללכת לעיראק, הדמיון שלו תלוי בעיראק ואולי הלב שלו גם כן, הוא משתדל ללכת לעיראק ולהגן עליו נגד האמריקאים שרוצים יתקפו אותו במלחמה חדשה, הוא היה סורב המלחמה וסורב שיכבשו את בגדאד הזרים: "לפעמים אני מדמיון שהורי היו שניהם עולים כל לילה מלילות הקיץ בבגדאד לישון על הגגות, למרות שאבי נולד הרחק משם באירופה, בן לניצולי שואה ששפתם ספרדית-יהודית וגרמנית. לעתים אני מדמיון גם את עצמי ישן שם ביניהם על הגגות כתינוק, מביט על כל הכוכבים והמזלות שבשמים, למרות שנולדתי כל-כולי בבית-חולים בתל-אביב. ובזמן ההווה סביבי עשוי אני מדמיון אותנו כמשפחה בגדאדית המחפשת מסתור כל לילה מן הפצצות הנופלות. אבל איך אני יכול לספר על הדמיונות הללו לאנשים סביבי? אפילו אני, שסיפרה לי שהיא ואחותיה התחילו לדבר על האפשרות של עריכת ביקור תירוטי בארץ מולדתן כפולת הנהרות, בחסו הכיבוש האמריקאי המתקרב, לא הבינה אותי כשאמרתי לה שאני לא חושב שאחזור לבגדאד בקרוב, כל עוד היא תהא שבויה ביד זרים. איך תחזור? היא מיהרה כל-כך לשאול אותי והמשיכה, הרי מעולם לא היית שם, ולמה תחזור? החיים שלך הם כאן, ובגדאד לא צריכה לעניין אותך. ואני לא ידעתי איך אסביר לה שבגדאד שלה היא גם שלי" (אלמוג בהר, שם, עמ' 201) הגיבור תועה ומבלבל הוא רוצה להיות בבגדאד וגם רוצה להיות בירושלים, הוא נוקט צעדים ללכת לבגדאד אולם הוא חושש מהאכזבה שתהיה בגדאד לא כמו כשקרא בספרים עליה או כמו שסיפרו לו בני משפחתו עליה, והוא אומר: "אני כל-כך רוצה להיות שם, בעירם של אבו-נוואס וג'עפר אל-ברמכי ורבנו יוסף חיים, אבל גם מפחד לראות בעיני מה הסתתר מאחורי כל המילים בספרים והדברים בארוחות המשפחתיות. ומה אם לא אוהב את הרחובות או האנשים? ומה אם הם לא ישמחו על חזרתי? ומה אם יתעוררו בי בבגדאד געגועים לירושלים? האם אכתוב אותם בערבית או בעברית?" (אלמוג בהר, שם, עמ' 202) גיבור הסיפור בסופו היה מאמין שאי אפשר לו חזור לבגדאד במיוחד אחרי מלחמת אמריקה-עיראק,

בלבוש, במבטא, במחשבה. ובינתיים הם הלכו והותירו אותי כאן כבול אל העברית הבגדאדית, ועם אלוהים הקשה, המאיים עלי דרך כל החלונות והחלומות. וכל ימי אני מנסה לשכנע את העברית באהבתי לה, ומנסה לרצותה במנחות שווא של מילות חיבה לאל ושל אמונה בו. אולי הגיע כבר הזמן שאוותר על כל הניסיונות העקרים הללו, אשנה את שמי העברי כל-כך, והחדש כל-כך, לצאלח, כשמו של סבי, והחליף את שפתי לערבית היהודית העיראקית, כשפת סבי, עד שאשיג מעט מן הקלות הבגדאדית בדיבור אל האל?" (אלמוג בהר, שם, עמ' 199) הגיבור סרב את המציאות שלו, בגלל שהוא שייך לעבר, הוא שייך לבגדאד של סבו ומנסה לחזור לה ולוותר על החיים החדשים שלו בישראל, הוא מצא עצמו בבגדאד שאמו נולדה בה.

ימשיך אלמוג בהר בגעגועו לבגדאד ולחיים המזרחיים שבה, החיים בירושלים לא היו מאימיים לו והוא תמיד מהרהר במזרח ונוטה לו, בקטע הבא הסופר מתאר את חיי הגיבור של הסיפור עם בני משפחתו ובמיוחד עם אשתו האשכנזית: "וגם אני עומד בביתי ארוכות מול המראה, בצאתי מן המקלחת, ואז אני נושא בקול את כל אותם נאומים שאני מדמיון שעוברים בראשה, ומספר לעצמי בשמה: "הוא חוזר בתשובה. ככה לפחות נראה לי. כבר חודשים שלושה שהוא מגדל זקן, ועדיין אין לו כיפה, אבל אני יודעת שזה רק עדיין... הוא אומר: אתם האשכנזים שכחתם. אתם האשכנזים... הוא מהמזרחים החדשים האלו, שאחרי חיים שלמים שחיו בכפר-סבא ושמעו אריק איינשטיין ובוב דילן וכל מיני להקות של רוק מתקדם, פתאום קראו כמה ספרים של שמעון בלס ושירים של ארו ביטון והתחילו להקשיב לשירים האינסופיים של אום כולת'ום ולדבר על זהות יהודית ערבית. מאז שאני אתו הוא קונה את כל הדיסקים שהוא מוצא של מוניר באשיר, והולך להופעות של כל התזמורות האנדלוסיות למיניהן, ומנסה לבטא את העי"ן ככל מיני מילים, וזה קצת מצחיק כי הדיבור שלו יותר רך משלי, ולפעמים, בטעות, האל"ף שלו יוצאת כמו עי"ן גרונית מרוב מאמץ לדבר מזרחית. ועוד מעט הוא ילמד ערבית ואולי גם ספניולית כדי להתחבר לשורשם שלו... והוא לא זוכר בכלל שהוא גם רבע אשכנזי, שיש לו סבתה מדרום גרמניה, ושהוא צריך ללמוד לדבר גם גרמנית. אני אשכנזית נטו, מתחום המושב של היידיש שבין אוקראינה לפולין, אבל יש לי לב של עיראקית. אני מכינה לו סמבוסק עם חומסים שקילפתי

היו פתוחים לסביבה חדשה וחברה חדשה והיא החברה הישראלית.

4. רוב גיבורי ספרות הסופרים הישראלים ממוצא עיראקי היו חיים בשתי עולמות, ולפעמים הם היו תועים בדרכי החיים, ומרגישים שזהותם אבודה וגם נוטים להביע על הרגשת אהבה גדולה לעבר שלהם בעיראק ארץ מולדתם או ארץ מולדת ההורים שלהם. תמיד היו מתגעגעים על החיים המזרחית.

5. הסופרים הישראלים ממוצא עיראקי יצרו בספרותם גיבורים השתדלו להיות חלק מהסביבה, ולא רצו להתבדל יותר מדי אבל לא הצליחו והיו מרגישים לפעמים באי השתיכות לסביבה הישראלית, והזהות שלהם היתה זהות שונה הם שיכים לעבר ובעת ובעונה אחת משתדלית לשיכות למציאות.

6. ספרות של סופרים אלה יצרה דמויות בעלות זהות כפולה וגיבורי ספרות זאת לא מצליחים להפוך לחלק מהכלל. הגיבורים לא היו מתכחשים לעברם, אבל הם רוצים להיות חלק מחברה ישראלית ובגלל זה הם מרגישים שהם תועים בתוכה.

7. רוב גיבורי הסיפורים של יהודי עיראק היו מחפשים על זהותם, בטח הם לא רוצים שיהיו תועים, או ערבים בזהותם אבל הם מרגישים שהם לא ישראלים בתרבותם, הם נמשכם לעבר יותר מהווה, הם היו מקושרים יותר בתרבותם העיראקית ובזהותם המזרחית.

8. בספרות אלה מצאנו ריבוי של זהויות, ועמדות בכל זהות נתונה, ואפשר לומר שהגיבור בעל זהות נדיפות והיא תמהיל של מרכיבים שונים מפורקים ומתובנתים כל פעם מחדש. אבל למרות כל זה הגיבור היה תמיד שייך לעבר וסורב את המציאות ונוטה שיהיה העבר שלו הוא הבסיס של עתידו.

ביביוגרפיה:

- [1] Berg, Nancy E (2005), More and more equal : the literary works of Sami Michael Lanham, Md. : Lexington Books
- [2] . דן אוריין (2008), תאטרון בחברה, הוצאת אור האוניברסיטה הפתוחה בישראל
- [3] . אתר לקסיקון הספרות העברית החדשה:
- [4] <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/00355.php>
- [5] . מישר נעמה (2006), על חורשת הדקלים בספרות המזרחית. עתון 77, גל' 310-309 (ניסן-איר תשס"ו, אפריל-מאי)
- [6] . עמוס עוז (1998), כל התקווה, מחשבות על זהות ישראלית, כתר, ירושלים
- [7] . סמי מיכאל (1977), סופה בין הדקלים, עם- עובד, ירושלים
- [8] 7. Stefan Siebers (2010), Der Irak in Israel, Germany
- [9] . אברהם בן-יעקב (1980), יהודי בבל בארץ-ישראל, מהעליות הראשונות עד היום, הוצאת ראובן מס, ירושלים

אבל אם כן, הוא רוצה להביא את בגדאד או השם שלה לישראל אבל איך? הוא עונה: "ועכשיו, בימים הללו של מלחמת אמריקה-עיראק השנייה, הזקנים אצלנו, ואני יודע שזאת דרכם לומר שאנחנו השתנינו, שאנחנו יודעים שלעולם לא נשוב לחיות בבגדאד כקהילה. איש מאתנו לא עומד לחזור לשם, ואפילו הם, זקני וזקנות השבט, רוב חייהם כבר עברו עליהם בישראל. גם אמי אמרה לי יום אחד, כשהפרזתי לטעמה בחקירות על תולדות משפחתנו שם, שהחיים שלנו הם כאן, וביקשה שלא אטעה או אשכח. ואולי הגיע הזמן שלי שאקום ואלך אל עירנו בגדאד, אזי לפחות נקרא לרחובות רמת-גן בשמות רחובות בגדאד, וכך יהפוך רחוב בן-גוריון לשארע אל-רשיד" (אלמוג בהר, שם, עמ' 204) אבל הסופר אלמוג בהר כתב את סוף הסיפור שלו במה שיעשה הגיבור שלה למען יהיה תמיד מרגיש שהוא חי בבגדאד והוא חלק מהתרבות שלה: "שם בליפתא החדשה נגור יחד אהובתי ואני, אם היא רק תסכים, ונקים צ'איחאנה בגדאדי שבמרכזו רמקולים נוסטלגיים שישמיעו את צליל זרימת המים בחידקל, ובכל ערב יפקדן את המקום נגנים של עוד וקאנון וכמנג'ה ונאי. ולבי אולי ימצא סוף-סוף את המילים הנכונות לשוב בהן אל האלוהים. לשוב בהן אל לבי שהסתתר." (אלמוג בהר, שם, עמ' 204) ובכך גיבור הסיפור הקצר שהוא בעת ובעונה אחת הסופר אלמוג בהר שהיה מדבר בגוף הראשון היה תועה בהשתיכותו בין העבר שהוא העיראק ובין ההווה שהוא ישראל, והוא היה בטוח שאין אפשריות לחיות בשני עולמות אחד שונה לשני, איך בדרך כלל הוא נשאר מחפש על זהותו ועל הארץ שהוא שייך לה.

סיכום:

1. רוב הסופרים הישראלים ממוצא עיראקי הצליחו ליצר ספרות טובה כבשה מקום נכבד בתחום הספרות העברית החדשה, מהסופרים הבולטים היו שמעון בלס, סמי מיכאל, אלי עמיר ואלמוג בהר ועוד.
2. הסופרים הישראלים ממוצא עיראקי היו שונים מסופרים מהגרים אחרים ממדינות אירופה ואמריקה לישראל בגלל שהיה להם קשר עמוק אל התרבות הערבית ולחברה העיראקית, והשתדלו לתאר את המציאות העיראקית. הם בדרך כלל לא הרחיקו מהעולם שבו נולדו, והם היו גאים במדינה שבאו ממנה.
3. הסופרים אלה הרגישו בניתוק במידה מסוימת מהסביבה העיראקית כשעלו לארץ ישראל, ורוב הסופרים האלה לא היו מעדיפים להתנתק מהסביבה שבה גדלו, אך הם תמיד

- [10] . הגורני-גרין (1994), אברהם, בחבלי שלום, רכס, אבן-יהודה
- [11] . האנציקלופדיה החופשית, האתר: [Http://he.wikipedia.org](http://he.wikipedia.org) [12]
- [13] . הגורני-גרין (1992), משא ועיון: מסות על לשון, חינוך וספרות, אור עם, תל-אביב
- [14] . אורן יוסף (2008), משמרות בסיפורת הישראלית, ירושלים
- [15] . בר-און יעקב (2011), קרב תרנגולים. מקור ראשון, 3 בינואר, (שיחה עם הסופר עם צאת ספרו)
- [16] . אורן יוסף (2006), ספרות וריבונות. ראשון לציון, יחד
- [17] . אלי עמיר (1992), מפרחה היונים, הוצאת עם-עובד, ירושלים
- [18] . דף המחבר של אלמוג בהר בהוצאת בבל: <http://readingmachine.co.il/home/contribs/1214289> 508
- [19] . יובל אלבשן (2009), מגדל בבל של איש אחד, באתר עיתון הארץ, 14 באפריל
- [20] . האתר של האנציקלופדיה החופשית: [Http://he.wikipedia.org](http://he.wikipedia.org) [21]
- [22] עמיחי שלו (2008), הערבי-יהודי החדש, באתר ynet, בדצמבר
- [23] אבריאל בר-לביב (2012), יהודים ערבים, פעמים 125 - 127, ירושלים
- [24] הבלוג של הסופר אלמוג בהר: <https://almogbehar.wordpress.com> [25]
- [26] אלמוג בהר (2008), אנא מן אל-יהוד, הוצאת בבל, ירושלים